

Јавне градске библиотеке и њихов значај

— Поводом једне програмске књиге —*)

Планско изграђивање културе и културног живота тражи да се у исто време посвети што већа пажња целом низу питања која с тим стоје у вези. У том низу питања књизи и библиотекама припада једно од првих места. Култура, међутим, мора бити не само интензивна, већ и екстензивна, не само ићи у висину, већ и у ширину, захватати што шире слојеве да њена благодат буде истинска и резултати прави. Зато се и књига, библиотеке морају што интимније приближити целом народу, продрети и до највећег сиромаша, и у најзабаченије кутеве. Култура је данас схваћена као социјална служба на коју сви имају подједнако право.

Та сва начела и сви ти постулати су резултати осведочене социјалне и филозофске мисли човекове која се искристалисавала деценијама и у својој најдубљој основи стоји у вези с оним што је најбоље и најплеменитије у човеку. Зато што је сувише јасна, истина се често не види, па ипак она на крају побеђује. И оно што данас изгледа тако једноставно, наравно и просто у погледу душевне хигијене, оплемењивања и развијања човечјег духа, — што има свој извор у већем знању, просвећивању, изгледало је некад сасвим другогаче. Људи великог знања некад су били сматрани за чаробњаке, жене за вештице. Омар је спалио велику и славну Александријску библиотеку резонирајући познатом формулом: „Ако у књигама ове Библиотеке пише исто што и у Корану, онда су оне непотребне, а ако пише нешто што у Корану нема, онда су штетне“..... Закључак: Треба их спалити — како је овај некадашњи калиф, чији су наследници, срећом, били сасвим другогачији, и учинио..... Тип Омара није усамљен, он се кроз све векове провлачи, испречујући се као брана пред радости живота које долазе са просветом.

Човек пустињак живи за себе, село је у најбољем случају идила, град, као место великих људских конгломерација, где се силом прилика „камен таре о камен“, идеја о идеју, где борба за егзистенцију често поприма сасвим неочекиване форме, има у исто време и своје сањаре, своје визионаре, своје песнике, који дају израза ономе што масе свесно и несвесно желе и мисле, потстичу на остварења племенитих замисли које се рађају у борби. И модерни библиотекарски покрет има своје порекло у модерном животу савремених градова. По њему библиотеке постају мање циљ саме себи, а више подређене човеку; по-

стају активне; књига добија одређену социјалну улогу.

Да се што јасније виде задаци јавних библиотека почећемо од оне њихове дефиниције коју је тако тачно и концизно одредио

Велика читаоница Градске библиотеке

један од проминентних библиотекарских стручњака (Sayers, „Manual of Library economy“). Ова дефиниција каже да су *јавне библиотеке институције намењене колекционирању, чувању и експлоатисању књиџе*. Ова три елемента дефиниције: колекционирање, чување и експлоатисање одређују у главном не само њихов појам и суштину, већ и правац рада. Човек лишен духовних интереса у суштини је најслабији човек, њега валови живота лако могу занети у вирове из којих нема излаза; развијени духовни живот увек даје могућност сналажења и у најтежим приликама. Овај аксиом је саставни део и појма колекционирања књига, који садржи у себи и процес одабирања. Свака књига није за сваку библиотеку, већ само она која одговара њеном типу, сврси за којом библиотека извесног типа иде, потребама и степену духовног развоја читалаца којима је намењена. За библиотеку на селу неће се одабирати оне књиге које ће бити на свом месту у градској библиотеци, а и у избору књига за саме градске библиотеке узимаће се у обзир многи моменти. Никад се неће смети изгубити из вида да су јавне библиотеке намењене општој култури.

Други елемент дефиниције — чување књига — подједнако спада у дужност и читалаца и руковалаца библиотеке не само зато што је у питању *Јавно добро чији је власник заједница, дакле сојственост више категорије*, већ и стога што је по нарави ствари намена тога добра предвиђена за више генерација.

*) Luisa Nofri, Libri e biblioteche.

Експлоатација библиотека стоји у вези с целокупним развојем и модерним схватањем о њиховој сврси и улози. Сваки библиотекарски приручник, износећи историјат постанка

Читаоци дневних листова

и рада библиотека, износи у исто време и занимљиве примере о томе како је некад тешко, скоро немогуће било доћи до књига које су биле прикупљене у старим библиотекама. Данас је однос сасвим други. Цела организација јавних библиотека, и својим радним временом, и избором књига, и условима под којима се књиге издају, иде за тим да се прикупљене књиге што више читају. Тако долазимо и до попуњавања горње дефиниције о савременим јавним библиотекама, т.ј. да су оне институције намењене грађанима свих стаља, средишта одгоја, информације и одмора.

Поред стола за издавање књига. (За столом г-ђа Мензе и г. Ковачевић)

Непосредно иза ових проблема долази проблем библиотекарских радника, лица запослених на раду у библиотекама, питање не само њихове спреме, већ и идеолошке оријентације, њихове идејности, њихове, да је тако назовемо, психичке повезаности с послом на ком раде. Ово је једна од стожерних тачака це-

лога покрета. Рад у јавним библиотекама мора се у првом реду схватити с идеолошке стране, а тек онда као професија. У чему се састоји функционисање модерне библиотеке?... Одговор следи из онога што смо већ рекли: у племенитој пропаганди добре књиге; у буђењу латентних интереса за књигу; у развијању и подржавању интереса који већ постоји и то једнако код одраслих, као и код деце и омладине. Јавне библиотеке, не улазећи у специјализацију, иду за тим да сваком грађанину пруже могућност документације у свим правцима интелектуалног живота који га могу занимати, да му даду материјал за оријентацију у свим могућим професијама и коначно да му омогуће што шири приступ лепој књизи преко које, како је тачно рекао један наш књижевник, С. Пандуровић, дознајемо истину о себи, о другима, о свима нама, упознајемо се с поетским делима у којима је искристализована песничка мисао у строфама и римама, деци и омладини да пруже нарочито дечју и омладинску књижевност — ту дивну, најмлађу књижевну грану која је за то ту да измалена ствара људе с развијеним смислом за правичност, за добро, за лепо.

Читаоци Градске библиотеке. — Један омиљени кутак

Да организују овакву библиотеку код библиотекарских радника се претпоставља не само лична дубока и искрена духовна заинтересованост, већ и знање које ће употребити у свим правцима рада поверене им библиотеке. Тако на првом месту код избора књига, које су први предуслов за њено функционисање. Дobar избор и довољан број књига, који се стално повећава свим што од вредности ново улази, не може ништа надоместити. Зато и свака дефиниција библиотеке узима књигу за основу. Еужен Морел каже сасвим једноставно: „Une bibliothèque c'est des livres qu'on lit“, Приблизити књигу читаоцима, омити је, то су даљи задаци у библиотеци, који траже своје методе, посебно старање и предузимљивост. Помоћ у избору књига нарочито ће бити важна у раду с децом и омладином. Сви ови задаци који се

стављају на библиотекарске раднике у главном су садржина у оној духовној особини која се зове: „le sens de l'ordre et celui de la responsabilité“ — смисао за ред и одговорност — на којој се оснива поверење указано библиотекарском раднику.

Млади Београђани уписују се за чланове у Градској дечјој и омладинској библиотеци (за столом г-ђа Д. Паранос)

Као саставни део јавних библиотека долазе већ споменуте дечје и омладинске библиотеке. У једној алегирији узетој из дечје литературе описује се како је један дечак постао добар, јер му се свако јутро са прозора његове собице указивао гранитни профил дивних планина. Дете постепено заволи књигу и јунаке који су у њој описани; заволевши их настоји да им постане слично. Великом енглеском књижевнику Кронину живот се приказује у облику цитаделе која се уздиже високо на брегу пут плавих небеса. Према тој цитадели, у висину, непрестано у висину човек мора хитати да би постигао свој циљ. У тој великој борби, у том великом журишу тешко је наћи бољег савезника од добре књиге. Зато је она потребна детету као и одраслом. Ми

Око издавања књига у Дечјој и омладинској библиотеци. (За столом и поред ормана г-ђе Ј. Бурмазовић и И. Горбова)

овде нећемо улазити у танчине проблема дечјих библиотека, али, будући су оне органички део, у неку руку *condicio sine qua non* сваке јавне градске библиотеке, навешћемо само неколико пасуса из једног манифеста енглеских библиотекара из 1917 год.:

Деца при читању у Дечјој и омладинској библиотеци (Поред деце г-ђа Д. Паранос)

„Основа целокупног рада јавних библиотека мора бити њихов рад с децом; у свакој јавној библиотеци морају постојати посебне дечје читаонице у којима ће деца у пријатној атмосфери под пријатељским и пуним такта руководством искусних дечјих библиотекара читати књиге.“

Део манифеста из ког смо узели овај цитат почиње речима: „Буђење интелектуалних склоности код детета које се учвршћују кроз љубав према књизи то је најжитнија потреба сваког народа...“

Да се од јавних библиотека заиста постигне оно што оне могу дати и библиотекарска наука, у циљу што бољег оспособљавања радника јавних библиотека, посвећује овом питању пуну пажњу. Под руководством Међународног института за интелектуалну сарадњу

Најмлађи читаоци задубљени над књигама

при Друштву народа, као и Међународног библиотекарског удружења, објављено је неколико дела широког и великог значаја. Тако, на директан захтев француског радничког делегата при Друштву народа, М. Жуо, и молбу

Прво познанство с књигом — читалац „књиге слике“ у Градској дејој и омладинској библиотеци

поч. А. Томаса, — 1933 дело дубоког социјалног карактера и значаја „Bibliothèques populaires et loisirs ouvriers“; 1935 компаративна студија о професионалној формацији библиотекарара „Rôle et formation du Bibliothécaire“; 1937 „Manuel pratique du Bibliothécaire“, што га је на иницијативу Француског библиотекарског удружења саставио Лео Грозе. Међу осталим делима интересантно је навести и мали приручник који је изашао у издању Белгијског савеза градова и општина, Otlet et Wouters, „Manuel de la Bibliothèque“.

Библиотекари при изради нових каталога у Дејој и омладинској библиотеци. (Г-ђе Ј. Бурмазовић, Д. Паранос, И. Горбова)

У целом низу земаља донети су закони о организовању и финансирању јавних библиотека. Један од најбољих био је закон Чехословачке републике који је предвиђао да свака и најмања, како градска тако и сеоска

општина, мора организовати своју јавну библиотеку одређујући процентуалну квоту свога буџета за њено издржавање, набавку књига, персонал. Поједине самоуправне па и приватне библиотеке, које својом статистиком могу доказати довољан број посета, добијају помоћ и премије. Све то доказује вредност и значај јавних библиотека и са културнога и са општег националног гледишта.

Старо оно правило, да: „inter arma silent musae, silent leges“ прекинуло је у средњем веку наш културни развој исцрпљујући сву енергију у борби за голи опстанак. Култура се јавља само спорадично и метеорски с великим и сјајним личностима. Деветнаести и двадесети век нису само дали нашу политичку ренесансу, они собом носе и културну. На херојску психологију веже се радна и културна. Стотине и стотине, нарочито наших омладинаца, седи данас по нашим библиотекама и тражи да се преко књиге спреми за бољи и културнији живот који тражи и време и нова динамика живота. Наши градови Београд и Скопље већ су основали своје градске библиотеке по типу јавних библиотека. Велика дневна посета доказује њихову потребу и њихову улогу. Загреб стоји пред оснивањем своје велике градске библиотеке. Упоредо с овим новим покретом наших градова намеће се цео низ проблема који су с њим скопчани, нарочито проблем професионалне и идеолошке спреме библиотекарских радника, проблем правилног финансирања ових установа... Али нема сумње да ће наши градови, који показују толико елана у решавању целог низа врло компликованих питања, с успехом решити и ово питање тако значајно за нашу будућу као и садашњу градску културу.

У овом нашем раду књига Луизе Нофри, главног библиотекара Туринске народне библиотеке, Libri e biblioteche, не може остати незапажена не само зато што је та књига непосредно намењена библиотекама нашег типа, већ и обзиром на сугестије које се на овакове књиге надовезују.

Италија је класична земља старих и великих библиотека, народних и научних, али је покрет за оснивање библиотека о којима је овде реч релативно млад и нов. У толико је паралела лакша, резултати искуства ближи и могу и нама бити од непосредне користи. Прво у што се покрет „ударно“ потврдило је чињеницу коју је искуство већ толико пута изнело и која и код нас, оснивањем наших јавних градских библиотека, долази на прво место: потребу да се проблем свестрано проучи, да се тим библиотекама у општој организацији градова да онај ранг који оне као културне и просветне институције морају имати у сваком погледу. Луиза Нофри посветила је своју књигу — која је настала као резултат њеног рада на стручним библиотекарским курсевима одржаним у Турину 1933—1934 и 1934—1935 — стручној спреми радника тали-

јанских библиотека које првенствено служе народу. Ми бисмо је, обзиром на ванредну актуелност проблема и за наше прилике, у том светлу хтели промотрити и повући оне закључке који су за нас важни и корисни. Књига садржи онај минимум знања којим мора располагати сваки талијански радник ових библиотека, макар колико био скроман положај који заузима. Руководећи се тим принципом, госпођа је из огромне грађе о књизи и библиотекама одабрала оно што јој је по њеном схватању изгледало најважније и изнела то на начин у ком се запажа жеља да се, и поред све краткоће, буде што јаснији, да се каже што више и што боље. Одабрана грађа подељена је у два дела, тако да се први у главном односи на књигу као индивидуалну целину, а други део на књигу као саставни део једне друге веће целине у коју она као јединица улази, дакле на библиотеке, као и програме, законске прописе, правилнике који важе за ове библиотеке у Италији.

Већ од прве стране код писца се запажа оно што јој се никако не може замерити, заљубљеност у престиж Италије на пољу културе књиге. Иако је први део чисто стручан — излаже постанак, главне елементе и форме књиге —, очувано богатство свих тих старих књига по талијанским библиотекама, било старих кодекса, рукописних дела, инкунабула, даје јој прилике да се зауставља, да спомене сад једну, сад другу велику талијанску библиотеку — у Фиренци, Риму, Венецији, — и даде израза свом осећају који се преноси као пријатна зараза. Тако, заустављајући се над богатством што га талијанске библиотеке пружају за културу књиге у XIII веку, она вели: „In tutti questi codici ridono veramente le carte col sorriso dell'eterna bellezza e le ingiallite pergamene brillano nel fulgore dell'oro“. Појава штампе даје јој опет могућност да истакне значај и улогу великих талијанских штампарских центара, улогу и заслуге талијанских штампарија... Али, макар да је ово једна добра особина књиге, јер сваки искрено преживљени занос налази одјек, ипак се мора истаћи да је у целости овај први део и сувише кратак, и сувише збијен и да у нашим приликама и за наше библиотекарске раднике у програму наших будућих курсева на којима ће се они спремати за рад у нашим новим градским библиотекама, он мора бити знатно шири, са много више детаља, са много више полета и сугестивности и у општем начину излагања.

Што се тиче другог дела, г-ђи Нофри се мора одати признање, да је ствари одмах поставила на своје место, нарочито тим што је подвукла везу између библиотека и културе истичући то речима: „quando fiorisce un rinovamento di spiriti sorge una biblioteca, che non si può dire se ne sia più l'esponente o la causa“. Уз то она сасвим искрено истиче, да Италија која се поноси толиким старим и

толиким савременим научним библиотекама тек улази у покрет за оснивање и организовање библиотека типа о ком је овде реч. Споминући као главну Миланску градску библиотеку и библиотеку у Ториноу, од дечјих — библиотеку у Венецији Марије Пеце Пасколато, она улази у суштину другог дела материје својих курсева посвећујући ту, као и други аутори сличних књига, главну пажњу унутрашњем уређењу библиотеке: набављању књига и критеријума по којима се исто врши, згради, администрацији, инвентарисању, смештају књига, каталозима....., али се мора истаћи да је и тај део књиге и сувише збијен и сувише кратак тако да књига у овом облику само онда може корисно послужити у колико је прати и опширније усмено тумачење, или ако се узме као потсетник за опширнију грађу. Место што га у књизи заузима питање дечјих библиотека је сасвим недовољно, а недовољно је разрађена и цела идеолошка страна покрета. Придодати декрети и изводи из талијанског законодавства о библиотекама занимљиви су као посебан тип кодификације. На крају приложена шема програма досад одржаних курсева не може издржати упоређење са шемама програма других земаља, на пр. Белгије, Данске, Русије, који су изнети у већ споменутој књизи Института за интелектуалну кооперацију при Друштву народа: „Rôle et formation du bibliothécaire.“ Па ипак књига Л. Нофри остаје један користан путоказ. Даље изграђивање и проширивање увек је могуће.

Ако се сад опет вратимо нашим приликама и нашим потребама, онда се мора истаћи да овај плански рад у другим земљама у великој мери олакшава и утире наше путеве. Један од последњих конгреса Међународног савеза градова био је посвећен градској култури и питању библиотека као њиховом главном експоненту. Наше градске библиотеке још су пре слабе да саме организују овакве курсеве за наше нове, младе библиотекарске раднике наших градских библиотека, али ту може указати велику помоћ наш национални Савез градова. Под његовим ауторитетом могли би се организовати овакови течајеви и то тим пре што то питање једнако интересује све наше градове. Питање је и сувише важно да би се могло решавати спорадично, од случаја до случаја. Одличних библиотекарских ерудита има у свим нашим градским центрима и они сигурно неће отказати своју помоћ и своју сарадњу. То би у исто време била прилика да се и код нас да потстрека за развој наше националне библиотекарске науке, за публикавање тако потребне стручне и идеолошке литературе на нашем језику која би не само библиотекарском раднику олакшала његове дужности, довела до корисне селекције, већ у исто време и нашу општу културу књиге подигла на ону висину на којој би она морала стајати.

Д-р Марија Илић-Аџајов